

Politická geografie Čtenářský deník č.3

1, Pomyslná společenství Anderson, Benedict,

Obsah článku:

Článek by se dal charakterizovat ve stručnosti takto: autor tvrdí, že sama možnost představit si národ vzniká až tehdy a tam, kde jsou rozrušeny tři základní kulturní koncepce –

a, představa, že určitý psaný jazyk (latina, stará arabština ...) nabízí výsadní přístup k ontologické pravdě a proto je její součástí.

b, přesvědčení, že společnost je přirozeně organizována (podřízena) kolem nadřazených center (monarchů), jež jsou delegováni Bohem.

c, představa, že původ lidí a světa je v zásadě stejný.

Postupem času však došlo k erozi těchto hodnot, jež musely být nahrazeny jiným integrujícím prvkem spojujícím sounáležitost, moc a čas. Tomuto propojení nepostradatelně napomohl knihtisk a tisk novin, které umožnilo aby velké množství lidí o sobě začalo uvažovat a k jiným se vztahovat novým způsobem, ve smyslu my a oni. My národ.

Na začátku se autor zmiňuje, že marxistická hnutí mají tendenci stát se národními (revolucemi). V tomto směru popisuje válku ve Vietnamu už ne jako obranu socialismu, ale spíše jako národní válku. Zajímavá je poznámka, že přítomnost sovětských vojsk fakticky zamezovala případným konfliktům mezi jednotlivými státy socialistického bloku.

Dále oponuje převládající myšlence, že je nacionalismus a fenomén národního státu v současné globalizované společnosti na ústupu. Naopak píše, že ani zdaleka není na dohled konec éry nacionalismu. Stále se totiž objevují nové státy jenž se snaží vymanit z podřízené pozice i dobře konsolidovaných států.

Zabývá se také obtížností definice národa a nacionalismu, přičemž zmiňuje různé autory a jejich přístupy. Popisuje národní identitu jako druh kulturního artefaktu. Vytvoření této identity na konci 18. století pak jako výsledek křížení několika nespojitých historických sil. Jako například partikularismus (snaha o prospěch stran, odtržení), sui generis – jedinečnost

Dává do opozice politickou sílu nacionalismu versus její filosofickou chudobu a nekoherentnost – nezrodil žádné své myslitele. Nacionalismus v jedné citaci charakterizuje jako neurózu schopnou kdykoliv se zvrhnout v šílenství s prvky infantilismu i jako nevyhnutelnou patologii historického vývoje (nevyhléditelnou).

Národ pak jako pomyslné politické společenství, vnějškově ohraničené a svrchované (pomyslné protože se všichni nikdy se všemi ostatními neseťkají). Pokládá si také otázku. Jak to, že tak ubohé představy s velmi krátkou historií (méně než 200 let) mají za následek takové množství obětí? Odpovídá pak, že důvodem mohou být kulturní kořeny nacionalismu. Mezi ně patří určité náboženské reminiscence přenesené do onoho určitého „náboženství“ nacionalismu. Jsou to například: bezprecedentní uctívání hrobů neznámým vojínům, nebo prázdným hrobům, památníkům padlým atd. Silné místo smrti a nesmrtnosti v představách nacionalistů má silnou

spojitost s náboženskými představami. Národy tak nahrazují pokles významu náboženství. Přesto se však snaží napasovat svou teorii do náboženského myšlení. Myšlenka continuity (hledání historických prvopočátků národů), nesmrtelnosti, oběti atd.

Jako nový technický prostředek uvědomění si onoho pomyslného společenství jakým je národ pak určuje noviny a román. Toto uvědomění si společnosti v anonymitě pak identifikuje jako znak moderního národa.

Komentář:

Autor na začátku představuje poměrně inspirativní myšlenky týkající se definice národa a nacionalismu. Bohužel však i díky poměrně nedokonalému (příliš doslovnému) překladu, především však díky poměrně složitému jazyku autora dochází, alespoň z mé strany, často k nepochopení jeho myšlenkových pochodů. Zatímco první polovina článku je ještě poměrně zajímavá a čtivá, v druhé části autor zabředává do podle mého názoru nepodložených a neověřitelných filosofických úvah. Často dokonce odvozuje tak složité jevy a procesy proměňující se společnosti a jejího uspořádání z jednoho přídavného jména v úryvku románů o jejichž reprezentativnosti můžeme s úspěchem pochybovat. Autor také předpokládá velkou znalost latinského jazyka, různých citátů, reálií a příběhů a postojů slavných literátů a myslitelů. Některé z latinských citátů a slov jako Noli Me Tangere a emanace znám, avšak přesto jsem nepochopil v kontextu, v němž byly použity autorovu myšlenku. Jiné jsem však musel hledat ve slovníku, či si je domýšlet. Navíc se domnívám, že pro většinu osob, navíc nevzdělaných v náboženských otázkách, se může jevit autorův styl nesrozumitelným.

Autor fakticky načíná několik nesourodých témat a nastiňuje možná řešení, přesto se však nedobírá žádného výsledku a navíc svá tvrzení v průběhu článku relativizuje, či dokonce popírá, čímž jen přispívá k chaotičnosti celého textu. Velmi často operuje mnoha citacemi, jak filosofů, myslitelů, tak především literátů, přičemž tato kompilace působí často bezzubě a bezvýsledně. Jako hlavní myšlenku s níž mohu souhlasit si odnáším určitou funkci nacionalismu jako nahrazení tradičních hodnot, či náboženských představ. Nacionalismus v nepejorativním smyslu slova se tak snaží nahradit určité vakuum vzniklé převládajícím racionalismem, osvícenstvím a tzv. modernitou. Přesto se však domnívám, že autor v tomto směru fenomén národu přeceňuje a navíc nezmiňuje jiné neméně důležité prvky změn ve společnosti spojené s rozvojem moderní společnosti. Jako přínosné však vidím to, že autor prezentuje fenomén národa jako relativní. Jak uvádí, je tu poměrně krátkou dobu a navíc nahradil takové tradiční představy jako samozřejmost a věčnost feudálního uspořádání, o nichž tehdy také nikdo nepochyboval. Z tohoto pohledu byl pro mne článek přínosný.

Otázky

Jaká jiná myšlenka by mohla v současné době nahradit, převládající identifikaci většiny obyvatel se svým národem na prvním místě?

Jaké jsou důvody pro oslabování respektive posilování nacionalismu v důsledku globalizace?

Je nacionalismus špatný a čím může být pro společnost nebezpečný?

1, The Renaissance of Nationalism

Nuala C. Johnson

Obsah

Článek začíná popisem proměn nacionalismu po pádu železné opony.

Došlo totiž k faktickému omlazení pojmu nacionalismu ve starých demokraciích – Válka o Falklandy a válka v Perském zálivu. Při zmizení dichotomie světa se opět profiluje nacionalismus jako výrazný, činitel. (navzdory všem předpovědím). Autor podobně jako v předchozím článku charakterizuje národ jako pomyslnou komunitu

Vytváření národa pak zasazuje již do období reformace a osvícenství, především jej pak spojuje s politikou státního vzdělávání a jazykovou politikou. Jazyk identifikuje jako prostředek vytváření národní identity. Jazykové plánování jako utváření národní konsolidovanosti a pospolitosti. Například ustanovení pařížského dialektu jako verze spisovné francouzštiny (16. stol). Naopak v případech, kdy nedochází k přijetí jednoho státního dialektu (jazyka) dochází k separatistickým tendencím. Jako příklad neúspěšné jazykové konsolidace může sloužit Belgie, Quebec, (slovakizace Maďarů)

V další podkapitole autor tvrdí, že zatímco nacionalismus má jako imperativ získávání nových území a rozšiřování svého vlivu, povědomí národní pospolitosti se spíše odvolává na zidealizovanou historii bývalé slávy národa, jenž podněcuje k opětovnému rozmachu onoho národa. Autor v tomto smyslu užívá pojem vynalezené tradice. Často se pro tyto účely používaly zkreslené nebo přímo mylně použité prvky kultury onoho národa jako tradiční znak jeho národní identity (např. skotské tartany a kilty). Tyto „objevené“ tradice se pak objevují jak u minorit, snažících se odlišit od majoritní společnosti, tak u tradičních a silných národů s vlastními zavedenými (starobylými) státními útvary.

Jako další z prvků nacionalismu ve společnosti uvádí utváření geografických a historických center, či památných míst jenž upomínají na slavnou historii, jsou adorovány a stávají se místy rituálů upomínajících na kolektivní kulturní paměť. Do jisté míry je pak nostalgie po národních hodnotách vyvolána rostoucím individualizací a fragmentací moderní společnosti. Tento jev je také využíván v turistickém ruchu a průmyslu založeném na obnovování starých mýtů, příběhů spojených s určitými místy a celkovým historickým dědictvím jednotlivých národů. Bohužel se však jedná často o do jisté míry imaginativní a umělý způsob prezentování historie a tradic konzumní společnosti. Pokud se totiž v devatenáctém století utvářel nacionalismus ve školách učebnicemi, knihami obnovování národních jazyků, ale i za pomoci náboženství, v současné době jsou naopak národní představy utvářeny především zábavním průmyslem, médií atd. Například v Británii je obnovený zájem o národní otázky a kulturní hodnoty v posledních dvou desetiletích způsoben, poklesem mezinárodního významu Británie, separatistickými a národními tendencemi Walesu, Skotska a Severního Irska na své sebeurčení a výrazným nárůstem imigrantů z celého světa. Tradiční architektura. Autor zmiňuje také obnovené slavnosti 12. července upomínající na významné události historie Severního Irska a Oranžský průvod. Ty pak slouží k demonstraci síly a soudržnosti znepřátelených komunit katolíků a protestantů v Sev. Irsku .

Mýtické stejně jako historické postavy mohou ztělesňovat koncepcí národní identity. Ty jsou pak zvěčněny pomocí soch, jenž jsou často ctěny (pokládány věnce) a adorovány na čestných místech měst atd. Jsou často brány jako ztělesnění boje národa za svobodu, spravedlnost, nebo utrpení ve válce. Může se však jednat i o myslitele, literáty a umělce, jenž přispěli k rozvoji národního povědomí. Všeobecně jsou pak tyto památníky odvozeny z oslavování hrdinských činů a i formálně (vzhledově) se shodují s obdobnými pomníky velitelům a císařům z Římské říše.

Např. Nelsonův pomník na Trafalgar square, Vítězný oblouk na Champs Ellyses atd. Můžou být však také spojovány negativně s určitým obdobím a následně odstraňovány – sochy Stalina a Lenina ve východní Evropě. Tyto pomníky a především oslavy událostí národní historie, jenž se před nimi často odehrávají, dávají možnost účastnit se alespoň symbolicky obyvatelstvu na připomínání si národní hrdosti. Velkým významem válečných pomníků je zdůraznění našich národních ztrát ve válce a ne všech obětí války. Především ne těch na straně nepřítel.

Dalším tématem je gendrové ztělesnění národních otázek. Například v sochách svobody a spravedlnosti, jenž jsou ženského pohlaví. Autor se také zabývá menší rolí žen v národních hnutích, boji za svobodu a revolucích. Ženy spíše charakterizuje jako tichou sílu. Ženy jsou chápány především jako matky, na nichž závisí budoucnost národa a výchova nové generace. Extrémní národní představy se pak snažily zamezit míšení ras, jenž považovaly za špatné, často až nebezpečné. V závěru autor konstatuje, že ženy jsou jen zřídka hybateli a vůdčími osobnostmi národních revolucí, hnutí, avšak většinou následují, či podporují jejich mužské protagonisty.

Posledním tématem, jímž se autor zabývá je vztah nacionalismu k území. Popisuje, že se národní historie vlastně ztělesňuje oním jedinečným územím, předurčeným pro národ. Ten se pak snaží pomocí ní definovat své nezpochybnitelné právo na jeho užívání. Teritoriální dimenze nacionalismu proto nesmí být podceňována, jelikož právě ona je nejdůležitějším činitelem potenciálních válečných konfliktů (nesprávné rozdělení Evropy po 1. sv. válce, Jugoslávie atd.)

Autor v závěru konstatuje, že ačkoliv je národní stát a národní povědomí v současné době oslabováno globalizací, je ztráta jeho politické a společenské síly zcela nereálná. Politické a kulturní identity jsou stále reprezentovány takřka výhradně národními komunitami. Paradoxně pak tvrdí, že globalizace vlastně výrazně přispívá k rozvoji a prohloubení nacionálních tendencí.

Komentář

Bohužel musím opět konstatovat, že mě tento článek příliš nenadchl. Jako poměrně přínosné však musím hodnotit přehledné rozdělení hlavních premis vytváření a prožívání národních tradic a společných hodnot. Někteří autoři se navíc zabývají myšlenkou, proč v naší společnosti bývá takovým způsobem glorifikována smrt. Odvolávají se v tomto smyslu na tradici křesťanské tradice (ukřížování), avšak domnívám se že v tomto smyslu se jedná především o poctu oběti, jenž byla položena za naši vlast, což není ničím výjimečné a s tímto faktem se můžeme setkat ve všech kulturách. Nedomnívám se tedy, že by šlo o adoraci smrti jako takové, navíc pokud uvážím, že současná společnost se od smrti jako takové silně distancuje a snaží se ji odsunout do méně viditelných částí lidské společnosti, kde by nás již tak neobtěžovali (např. LDN, domovy důchodců atd.). Do jisté míry bych si dovolil oponovat s autorkou v tom jakou váhu má nacionalismus v současné společnosti. Samozřejmě budu soudit především z mých zkušeností s českou společností, naprosto jinak pak vidím tyto projevy u národů jako například jsou například Francouzi, či Rusové, potažmo Rakušané. Co se týče třeba, podle mého názoru až příliš zdoluhavě zmiňovaných památníků a jejich uctívání, jsem toho názoru, že u nás se těchto ceremoniálních akcí účastní takřka výhradně politici a potažmo zbytky sokolské obce, či dokonce válečných letců. Nedomnívám se že by v naší postmoderní vše relativizující společnosti hrála národní otázka výraznou roli. Můžeme to vidět na volebních úspěších národní strany (samozřejmě vím, že se jejich preference zvyšují ale stále se jedná o marginální procento). S autorkou však musím souhlasit v paradoxním posilování nacionalistických tendencí ve světě v důsledku globalizace. Jak totiž správně zmiňuje na příkladu Británie, dochází k jisté obranné reakci obyvatel především na západě, v důsledku vysoké imigrace a pocitu ohrožení jejich jistot.

Tak se tedy již neuchylují k náboženství, či jiným řešením ale k pospolitosti národní. Přesto si nejsem jist, zda ta je zachráněná. Navíc co se týče skutečných nacionalistů (neonacistů a národovců), jedná se často o lidi neúspěšné ve svém profesním životě, či jinak ublížené. To vše bych považoval za příznaky toho, že v současné době neuvidíme, alespoň u nás, silnější příznaky obnovení silné národní hrdosti a povědomí většinového obyvatelstva, jenž se projevuje takřka výhradně při významnějších mezinárodních sportovních zápasech za účasti českých reprezentantů. Možná jsem až příliš skeptický avšak s některými náznaky autorky, přirovnávajícími nacionalismus s filosofickými proudy, či dokonce náboženstvími nemohu souhlasit, jelikož nacionalismus jako takový nemá formulovány žádná reálná řešení společenských ale i individuálně lidských otázek. Jedná se ve své podstatě spíše o obranný mechanismus, jenž je typicky lidský a totiž o vymezení my a oni. Fakticky tak reaguji i na první článek.

Otázky

Jakým způsobem se realizuje naše národní povědomí?

Myslíte si že by se dal nacionalismus přirovnat k určitému myšlenkovému proudu, či dokonce druhu náboženství (jako například komunismus, liberalismus, konfucianismus)?

Myslíte si že nacionalismus bude v budoucnu v důsledku globalizace posilovat, či oslabovat?